

Večeřa, M., Machalová, T.: Evropeizace práva v právně teoretickém kontextu. Výklad základních pojmů

Masarykova univerzita, Brno 2010, 228 stran, 1. vydání

Petr Osina *

Na konci roku 2010 rozšířila spektrum české právní literatury v oblasti teorie práva kniha renomovaných brněnských právních teoretiků prof. Miloše Večeři a doc. Tatiány Machalové *Evropeizace práva v právně teoretickém kontextu. Výklad základních pojmů*. Tato publikace je dílčím výsledkem výzkumného záměru Masarykovy univerzity *Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004*. Je rozdělena do dvou základních částí. Autorem první části, která obsahuje čtyři kapitoly, je prof. Večeřa. Druhou část, jejímž obsahem jsou dvě kapitoly, zpracovala doc. Machalová.

První část práce je věnována otázce proměny práva v kontextu procesu globalizace a evropeizace. Úvodní dvě kapitoly se zaměřují na povahu a dynamiku současného práva a rámuji tak probíhající integrační procesy do obecnějších úvah o antropologických, historicko-genetických a sociokulturních základech práva, které jsou výrazem vlastní povahy práva a promítají se i do jeho současných vývojových proměn.

Kapitola druhá se zvláště zabývá otázkami vlivu postmoderní společenosti na právní systém. Zde je možné jako příklad vybrat podkapitulu věnovanou právnímu vědomí, na jejímž konci se konstatuje skepse a rozkolísanost právního vědomí v souvislosti s novou kvalitou rozdílů mezi pozitivním právem a tzv. „živým právem“.

Závěrečné dvě kapitoly první části práce předkládají rozbor konceptů globalizace a evropeizace jako dvou významných sociálních procesů, které mění tvář dnešních společností a práva. Třetí kapitola podává charakteristiku samotného pojmu globalizace a vymezuje její nejdůležitější aspekty. Zvláště jsou charakterizovány některé hlavní formy globalizačních tendencí v právu – národní akceptace cizího práva, unifikace určitých oblastí právních vztahů nebo právních odvětví, supranacionalizace tvorby práva, *lex mercatoria*, právní praxe.

Na pozadí formování globalizujícího se právního systému je představena pluralita evropeizačních přístupů, mechanismy evropeizace politiky a práva a vlastní proces evropeizace práva, spočívající nejen v imple-

mentaci evropského práva, ale i v evropeizaci pramenů práva, konceptu lidských práv a právního státu, judičiální činnosti, interpretace práva, právních postupů a metod a v konečné instanci i v evropeizaci způsobu právního myšlení, a to na evropské i národní úrovni.

V oblasti pramenů práva jde především o rostoucí roli precedenčního práva v zemích kontinentální právní kultury. Druhým fenoménem je rostoucí počet pramenů práva, který bývá označován jako multicentrismus (polycentrismus) pramenů práva. Mění se systémovost práva, neboť evropské právo rozleptává konzistentnost a ucelenost národních právních systémů. Mění se také způsob soudního uvažování, kdy tradiční deduktivní uvažování, postavené na abstraktních právních normách, je modifikováno prosazující se normativní silou precedenčních rozhodnutí.

V oblasti interpretace práva se vedle tradičních metod klade stále větší důraz na úmysl zákonodárce, systematický výklad a účel právní úpravy. Navíc přistupuje povinnost výkladu konformního s evropským právem a mezinárodními smlouvami. V souvislosti se změnou „mentality“ právního systému narůstá fragmentace národního práva.

Druhá část práce je zaměřena na výklad pojmů *Evropská unie* a *evropské právo*. V páté kapitole se autorka zvláště soustřeďuje na české prostředí, které bylo v posledních letech poznamenáno sporem kritiků a zastánců evropské integrace. Tento spor představuje jako významový střet různých pojetí státu, kdy koncept národního státu je konfrontován s různými modely transnacionálně fungujícího společenství.

V klíčových pasážích kapitoly autorka věnuje pozornost třem alternativním modelům, které vnášejí velkou inspiraci do teoretického uchopení *Evropské unie* jako kosmopolitního společenství. Německý filozof a sociolog Jürgen Habermas rozvíjí pojetí Evropy a *Evropské unie* v kontextu své teorie radikální demokracie, jejímž jádrem je myšlenka o utváření společenského řádu na základě integrace politicky zespolečenštělými občany. Společenský řád, který by mohl vzniknout na půdě *Evropské unie*, popisuje prostřednictvím kategorií jako je evropská občanská společnost, evropská veřej-

* JUDr. Petr Osina, Ph.D., Katedra teorie práva a právních dějin Právnické fakulty UP v Olomouci.

nost a také je přesvědčen o evropské politické kultuře, sdílené všemi občany unie.

Další německý sociolog Ulrich Beck považuje za hlavní problém všech současných teoretických modelů a konstrukcí Evropské unie to, že se nedokázaly zcela vymanit ze začarovaného kruhu hledání různých státních a nestátních variant. Pojem „říše“ (impérium) považuje za vhodný pro označení produktu politické integrace Evropy, kdy se podle něj utváří novodobá „post-imperiální říše“. Konečně italský filozof a politolog Giorgio Agamben tvrdí, že na Evropu bychom měli pohlížet jako na bezteritoriální otevřený prostor, v němž by všichni obyvatelé evropských států žili v podmínkách exodu-útočiště. Bytí ve stavu exodu by bylo to, co by určovalo status evropského občanství.

V závěrečné části páté kapitoly se autorka zabývá představením tří koncepcí významu a identity Evropské unie. První označuje Evropskou unii za sen, vizi či maják, který v současném rozbouřeném světě ukazuje směr k místu uskutečnění nadějí a očekávání. Druhá označuje Evropskou unii za cestu, která nás může a nemusí k vysněnému cíli přivést. Třetí označuje Evropskou unii za „mimořádný prostor pro naději lidstva“, který se nám dává k dispozici, abychom realizovali způsob své existence tak, jak jsme to usoudili a shodli se na tom s ostatními spoluobčany svého politického společenství.

Závěrečná kapitola publikace je věnována pojmu evropské právo. Autorka si klade otázku, zda je možná

konceptualizace unijního práva jako pojmu. Argumenty pro zodpovězení této otázky hledá na půdě těch názorů, které počítají s pragmatickou moderací právní závaznosti a vedou k uznání plurality forem práva. Je zdůrazněna úloha právní teorie a právní filozofie při vymezení samotného pojmu právo. Jako příklad významných právních myslitelů jsou uvedeni H. L. A. Hart a Ronald Dworkin, významnou inspiraci hledá autorka v učení německého filozofa Immanuela Kanta a také amerického filozofa Roberta Brandoma.

Dochází k závěru, že v případě unijního práva máme co do činění s podobou práva, která je spojena s procedurou pragmatického potvrzování a sebezduodňování, s podobou práva, které je samo v pohybu a změně a které samo společenský pohyb a změnu iniciuje. Proto je potřeba shoda o tom, že hodnoty, které se staly jádrem unijního integračního procesu, nejsou ani jen národní ani jen unijní, ale reprezentují konkrétní civilizační projekt.

Závěrem lze uvést, že recenzovaná publikace představuje zasvěcený výklad aktuálních otázek spojených s problematikou globalizace a evropeizace práva. Knihu je možné doporučit především studentům magisterských a doktorských oborů na právnických fakultách jako doplnění materie obsažené v učebnicích teorie práva. Zároveň by ale mohla být cenným zdrojem informací také pro širší odbornou veřejnost, která se zabývá problematikou evropského práva.